

РОЛЯТА НА ИЗОБРАЗИТЕЛНОТО ИЗКУСТВО ВЪРХУ ИНТЕЛЕКТУАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ДЕЦАТА ОТ ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Елица Александрова

Summary: The theme is aimed at exploring the role of art and his own pictorial activity of preschool children for their intellectual upbringing and development of their creative abilities. The development is the result of long personal experience and observations. It can not claim complete coverage and solve all scientific and practical questions about the role of creative activities for the development of intellectual and cognitive capabilities in preschool. The object of the study is not the man at all, but a group of preschool children observed in their natural environment and cognitive conditions of experiment. This implies the organization of the study and analysis of its results in terms of the cognitive development of the child. Based on the study of literature and theoretical analysis identifies three logical entities, integrated about the nature of children's creativity: art and children's creativity; their relationship with intellectual development; the importance of pre-school teacher for their modeling / integrity / and the formation of the child's personality.

Key words: art, children's creativity, intellectual development, preschool integration, modeling and shaping the personality of the child

Детето-творец е основна ценност на всяко общество и на всяка прогресивна образователна теория и система. При психологически добре аргументирано и правилно изразено комплексно въздействие със средствата на изкуствата, чрез познаването на творческите механизми и прилагането им в практиката, се дава възможност на де-

тето да анализира и да съпоставя съществуващите взаимовръзки и отношения между особеностите на обекти и явления. Един от главните проблеми, който стои пред педагога в предучилищната система, е развитието на детските творчески способности.

В педагого-психологическите изследвания в много страни и у нас е повишеното внимание към изобразителната дейност на детето като особен вид естетико-интелектуална практика. Овладените в процеса на обучението знания, умения и отношения, формираните качества самостоятелност, активност и инициативност се реализират в единство. Този процес протича в променяща се ситуация и изисква от детето както възможности за самостоятелни решения и действия, така и преодоляване на трудности от различно естество. Чрез организацията и съдържанието на своеобразния възпитателно-образователен процес се изгражда система от знания, умения, навици, отношения и качества, които се реализират и в други дейности.

Изследването е насочено към проучване ролята на изобразителното изкуство и собствената изобразителна дейност на децата от предучилищна възраст за тяхното интелектуално развитие, а също така и развитие на творческите им способности чрез интеграция с други естетико-художествени дейности. Предполага се, че изследването ще отговори в известна степен на въпроса: Кое и доколко има по-голямо значение за интелектуалното и творческото развитие на детето – дали само изобразителното изкуство и видовете изобразителни дейности или интеграцията им с останалите художествено-естетически дейности?

Основната цел е да се проучи и установи как чрез педагогическото въздействие на изобразителното изкуство и взаимодействието му с други изкуства се стимулира развитието на творческия и интелектуалния потенциал на децата от предучилищна възраст.

За постигането на целта се поставиха конкретни задачи:

- Провеждане на теоретично проучване на специализирана литература и конструиране на теоретичните основи на изследването.
- Диагностициране равнището на изобразителната подготовка в началото и в края на изследването по двата критерия – изобразителност и изразителност и нивото на основните когнитивни възможности на децата.

- Установяване степента на развитие на познавателните психични процес и в началото и в края на изследването, свързани с развитието на творческите и интелектуалните способности в предучилищна възраст.

- Сравнителен анализ на емпиричните данни от проведения педагого-психологически експеримент за установяване и доказване на взаимовръзката между творческите способности и развитието на интелекта на децата от предучилищна възраст.

Обект на изследването са група деца от предучилищна възраст.

Предмет на изследването е интеграцията на изобразителното изкуство, проучвана и разглеждана в аспект на интелектуалното развитие, възпитание и образование на децата от предучилищна възраст.

Теоретико-експерименталното изследване е построено върху основата на следната **хипотеза**:

Ако във възпитателно-образователния процес, чрез организирано и комплексно педагогическо взаимодействие се интегрира изобразителното с други изкуства, ще се стимулира творческото и интелектуалното развитие на децата от предучилищна възраст.

В изследването използвахме следната **методика**:

- теоретичен анализ на специализирана литература;
- тестове
- ситуации
- наблюдение
- сравнителен анализ
- анализ на детско творчество

Съобразявайки се с новите тенденции в творческото развитие на личността, възниква необходимостта от извеждането на стройна система от научно проверени стратегии и технологии за проучване, формиране и култивиране на поведение, за което най-значима характеристика да бъде творчеството.

Настоящото изследване отразява **значението и интеграционните форми на изкуството в процеса на педагогическото, развиващо взаимодействие с детето, на неговото личностно и социално израждане.**

Основа за художественото въздействие на децата е **естетическото възприемане на действителността**. Това способства за системното обогатяване на възприятията, уточняване на смисловите и логични връзки при изграждане на зрителните представи за обекти, явления, събития и процеси от околната среда, разкриват се техните естетически качества и особености. От своя страна активната познавателна дейност съдейства за активното развитие на детското въображение, мислене и чувства, без които е немислимо създаването на нови форми, ситуации и образи.

Друг важен фактор за естетическо въздействие е **възприемането на произведения на изкуството**. Неговото силно въздействие помага, от една страна, да се види типичното, характерното като се обобщават наблюдаваните явления, от друга страна, се възпитават умения да възприемат, разбираат и оценяват произведенията на изкуството.

Изобразителните изяви на децата са друга важна сфера за естетическо въздействие. Те по свой начин отразяват своите впечатления и отношение към действителността, като същевременно се затвърдяват и обогатяват техните знания, умения и навици за работа с различните видове изобразителни материали и техники, развиват се основни психически процеси.

Комплексното въздействие на действителността и възприемането на изкуството в съчетание със самостоятелната художествено-изобразителна дейност на децата способства за обогатяване на детското творчество и интелектуалното им развитие.

Изкуството може да бъде разглеждано и като отражение на действителността, и като творчество – виждане, отношение и синтез на отделен субект, на конкретна личност, на човека-творец.

Естетическото въздействие чрез различните видове изкуства има свое специфично проявление, изхождайки от факта, че всяко изкуство като обект на естетическо въздействие носи в себе си потенциални възможности за възпитание, образование, обучение на личността, както и за цялостното и развитие и оформяне.

Детето от предучилищна възраст трябва да контактува със света на изкуството в цялото му разнообразие и богатство.

То трябва да умее да възприема произведения от различни видове изкуства и жанрове, да оценява художествено-естетическите им достойнства, да изпитва потребност да общува с изкуството.

В **художествената литература**. Езикът и останалите изразни средства (олицетворение, символ, алегория, сравнение, хипербола, метафора, ирония и др.) в литературните произведения със своите качества подбуждат и стимулират детското въображение в изобразителната дейност. Много ярко и важно средство, съобразно със спецификата на детското възприятие и мислене, е **художествената илюстрация** на дадено литературно произведение, чрез което по-лесно се възприема съдържанието му.

Произведенията на изобразителното изкуство разкриват в зрителни образи пластичното и цветовото богатство на реалния свят. Затова то се нарича още пластично. За разлика от литературата и музиката, отразяващи богатството на света последователно във времето, изобразителното изкуство реализира това в пространството, което позволява творбите му да въздействат едновременно и цялостно.

Един от подходящите стимули за активизиране на творческото въображение на децата от предучилищна възраст е **музиката**. Тя е свързана преди всичко с абстрактното мислене. Често пъти асоциирането ѝ с цветовете и техните нюанси се осъществява, като се използват цветни петна за пресъздаване на музикалната образност.

Театърът – той е синтезирал в едно художествените възможности на много видове изкуства – музика, танци, скулптура, кино, пантомима и др. Театралното действие и образи се възприемат непринудено, спонтанно, с голям интерес от детската аудитория. Героите на сцената оживяват – те говорят, действат, смеят се, пеят, забавляват. Важна особеност за театралното изкуство е, че то се осъществява чрез съчастието на зрителите. А те са съпричастни на преживяванията на героите от постановките, реагират спонтанно, непринудено. Това способства за цялостното възприемане на театралното представление.

Детето не е пасивен съзрцател, обект на художествено въздействие, а активен участник в този процес.

Чрез **театрализираните игри** децата творчески възпроизвеждат съдържанието на литературното произведение. Влизането в ролите на определени герои и взаимоотношения се отразява благо-

приятно на рисуването по дадена литературна творба. Може да се види след театрализирана игра, че образите в рисунката на детето са по-ясни, по-пълни, по-определени. Творбите им са по-богати, освободени и по-непринудени. Включването на децата в различни видове театри, игри-драматизации, детски постановки се отразява също върху тяхното творческо и интелектуално развитие.

Чрез кукления образ детето много често се превръща от **обикновен зрител** в **активен участник**. Пл. Легкоступ пише, че кукленият театър съдейства за усъвършенстване на възприятията, формира умствените способности на децата, развива паметта, мисленето и речта.

Киното – Този вид изкуство съумява да въздейства комплексно върху човешката личност чрез героите, събитията, картини и образи, преживявания. Голяма е естетико-възпитателната роля и значението на киноизкуството.

Телевизията – Телевизионното творчество предполага пълно включване на твореца и зрителя в живия поток от събития.

Положителното влияние на изобразителното изкуство за развитие на човешката личност се изразява в неговата мултифункционалност. Според Пл. Легкоступ функциите на изкуството имат многопосочни влияния и са програмирани от творците. Те могат да бъдат използвани от учителите като средство за развиване на детското изобразително творчество.

Особено място в творческия процес заемат мисленето, въображението, личностните качества, придобитите знания и умения, чувствата и асоциациите.

Творческото въображение, богатството на асоциативните връзки и подвижната мисъл играят съществена роля при формиране на творческата личност, но най-съществено значение имат онези качества на мисленето, които дават неговата характеристика като творческо мислене – задълбоченост, гъвкавост, самостоятелност, оригиналност.

Според Л. С. Виготски ”Развитието на въображението в предучилищна възраст разкрива две тенденции, които стават особено отчетливи към момента на постъпването в училище. Първата – въображението на детето във все по-голяма степен се оказва независимо от външната дейност, която е основа на неговото формиране. Вто-

рата – въображението на детето, се характеризира с нарастваща активност, с преобладаване на произволни форми на фантазията над непроизволни, което на свой ред е извънредно важно за предстоящото училищно обучение. “Друг важен момент който той споменава е”...Творчество се проявява във всяка човешка дейност, в резултат на която възниква нещо ново. Сътвореното от нея може да бъде както някакъв предмет от външния свят, така или построение на ума или само чувство, съществуващо и разкриващо се само в самия човек.” [6–44, 123].

В детската градина възпитаването в творчество и чрез творчество винаги се е смятало за една перспективна възможност за оформяне и изграждане на човешката личност. До каква степен ще се осъществи успешно този процес, зависи както от характера на педагогическата дейност, така и от качествата и компетентностите на учителя или възпитателя. В ситуациите по изобразително изкуство, както и в цялостния възпитателно-образователен процес, творчеството на педагога е предмет на всекидневни, по-специфични усилия и труд. Основният му стремеж е да подбуди и развие способностите, да запознае възпитаниците си с нови форми на творчество, с използване на нови техники и материали, както и потребността от постигането на определен резултат.

В психолого-педагогическия експеримент за изследване на връзката между развитието на изобразителните способности и интелекта в предучилищна възраст се ръководихме от изследването и методиката на Пл. Легкоступ.

Експериментът се проведе в три етапа:

– **констатиращ етап** – за установяване входното равнище на изследвания обект с продължителност два месеца в началото на експеримента

– **формиращ етап** – чрез който ще се осъществява реалното изменение на изследвания обект

– **контролен етап** – за установяване на крайното състояние на изследвания обект.

За обективния ход и успешното реализиране на диагностичните цели се съобразявахме със следните изисквания:

• Всички деца трябва да работят самостоятелно на една и съща тема, жанр, с еднакви изобразителни материали.

- Проверката да се осъществява в поредица от изобразително-практически и игрово-дидактични ситуации, в които са застъпени различни форми на работа (по памет, по натура, по впечатление) и различни жанрове: пейзаж, натюрморт, фигурална композиция и декоративно-изобразителни задачи.

- Оценката на детските творби да се извършва предварително по определени критерии и показатели, отнасящи се до техните количествени и качествени характеристики.

Резултатите от изобразително-творческите задачи се оценяват по показателите за проявената от децата изобразителна грамотност и художествена изразителност в началото и в края на изследването, като се използва съответен диагностичен инструментариум (по О. Занков), съобразен с жанра и характера на съответната задача.

Чрез използване на различните видове изобразителна дейност – рисуване, апликиране и моделиране, децата получават възможност да изразяват своите чувства, мнения, впечатления, изказ освен чрез своите разкази по преживявания на тема.

Развитието на детското творчество и интелекта на децата в предучилищна възраст в условията на интегрален дейностен подход чрез прилагане на различни форми на изкуството стимулира личностното развитие.

Изпълненият и апробиран педагогически модел на взаимодействие с детето, който чрез творчеството способства за развитието на интелекта и личността, е значим, защото се прилага в един от най-сензитивните периоди от неговия живот.

Между творчеството и интелекта се изграждат и развиват значими страни на детската личност.

Постоянен интерес ще представлява разработването на адекватни модели за творческо и интелектуално развитие на детето чрез изобразителното изкуство и чрез интеграцията му с другите изкуства.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. *Александров, П.* Интелект и обучение. С., 1990.
2. *Ангелова, Л.* Естетико-художествено развитие в предучилищна възраст. С.: Веда Словена-ЖГ, 1998.
3. *Андреев, М.* Интегративни тенденции в обучението. С., 1986.

4. *Атанасова, А., Шейтанова, Ц.* Изобразителни дейности в детската градина. С.: Народна просвета, 1987.
5. *Брунър, Дж.* Игра, мисъл и език. Перспективи. С., 1986.
6. *Вьготсий, Л. С.* Умственное развитие детей в процессе обучения. М., 1935.
7. *Димитров, Л.* Интелектуалното възпитание и развитие; Естетическо възпитание и развитие; Средствата за масова комуникация като възпитателен фактор. – В: Теория на възпитанието. С., 2005.
8. *Занков, Огн.* Развитие и диагностика на изобразителните способности на децата от предучилищна и начална училищна възраст. В. Търново: Слово, 2005.
9. *Легкоступ, Пл.* Изкуство, творчество, интелектуално възпитание, В. Търново: Унив. изд. ”Св. св. Кирил и Методий”, 2006.
10. *Легкоступ, Пл.* Изобразителното изкуство и някои аспекти на възпитателното му въздействие”. – В: Сб. Детето на XXI век, изд. Инспекторат по образованието, Регионален комитет на ОМЕР, В. Търново, 2002.
11. *Легкоступ, Пл.* Художествената галерия и развитието на творческите способности на детето. – В: Предучилищно възпитание, 2000, № 4.

BIBLIOGRAFIYA

1. *Aleksandrov, P.* Intelekt i obuchenie. С., 1990.
2. *Angelova, L.* Estetiko-hudojestvenorazvitie v preduchilishтна vuzrast. Izd. Veda Slovena JG. S., 1998.
3. *Andreev, M.* Integrativni tendencii v obuchenieto. S., 1986.
4. *Atanasova, A.* Izobrazitelni deinoosti v detskata gradina. DI Narodna Prosveta. S., 1987.
5. *Brunur; Dj.* Igra misuli i ezik. Perspektivi. S., 1986.
6. *Vigotsii, L.* Umstvenoe razvitie detei v procese obuchenia. M., 1935.
7. *Dimitrov, L.* Intelektualnoto vuzpitanie i razvitie: Esteticheskо vuzpitanie i razvitie: Sredstvata za masova komunikacia kato vuzpitatelen factor. Teoria na vuzpitanieto. S., 2005.
8. *Zankov, Ogn.* Razvitie i diagnostika na decata ot nachalna i preduchilishтна vuzrast. Slovo V. Turnovo, 2005.
9. *Legkostup, Pl.* Izkustvo, tvorchestvo, intelektualno vuzpitanie. Univ. izd. Sv. Sv. Kiril i Metodii, 2006.
10. *Legkostup, Pl.* Izobrazitelnoto izkustvo i niakoi aspekti na vuzpitatelnото mu vuzdeistvie. – V: Sb. Deteto na XXI vek izd. Inspektorat na obrazovaniето, Regionalen komitet na OMER. V. Turnovo, 2002.
11. *Legkostup, Pl.* Hudojestvenata galleria i razvitie na tvorcheskите sposobnosti u deteto. – Preduchilishтно vuzpitanie, 2000, br. 4.